

Sada ja üks Eesti poliitilist karikatuuri

Aare Kasemets
Tartu Ülikooli doktorant

Eiki Berg
*Riigikogu liige,
Res Publica*

Eesti ajalehtede poliitilisi karikatuure hinnates võib väita, et Lääne-Euroopa ja USA kollase ajakirjanduse pilapiltidega võrreldes on meie lehtedes avaldatu üldjuhul inimsõbralik.

Riigikogu Toimetiste (RiTo), Rahvusraamatukogu ja vabatahtlike naljasõprade koostöös valiti tänavu taas kord Postimehe, Eesti Päevalehe, SL Õhtulehe, Estonija, Eesti Ekspressi, Äripäeva ja Maalehe mullusest poliitilise karikatuuri saagist 101 parimat. Valimistel osalenud autorid leiavad, et kultuuriliselt ning poliitiliselt laetud karikatuuride sõnumid ja meediamõju vajavad uurimist, sest head karikatuurid on sageli kõnekamad kui nende kõrval olevad arvamused ja toimetuse veerud.

Kui alustada poliitilise karikatuuri mõistest, siis 2000. aasta karikatuuride valimiskomisjon, mille eeskõnelejad olid Heinz Valk ja Peeter Olesk, määratles poliitilise karikatuurina pilapilte, kus näeb: a) poliitikut, poliitilist parteid või poliitiliste eesmärkidega valitsusvälist ühendust; b) poliitilist probleemi rahvusvahelisel, riiklikul või koha-

likul tasandil või c) allegooriat, mis on poliitiliselt tõlgendatav (lisainfo RiTo 3/2001: www.riigikogu.ee/rva/toimetised/rito3/artiklid/43kasemets.htm).

Idee sünd ja siht

Poliitiliste karikatuuride vaatluse alla võtmise ja rändnäituse idee sündis 1999. aastal, kui Riigikogu Kantseleis asuti kavandama Eesti parlamentaarse ajakirja Riigikogu Toimetised asutamist. Leidsime, et poliitikute, ametnike, sotsiaalteadlaste ja teiste toredate huvirühmade esindajate lugude kõrvale on kindlasti tarvis mõnda ühiskonna poliitilisi meedia-sündmusi piltlikult kujutavat nn teabetulpa, mis räägib ise enda eest. Varjushoitud eesmärkideks sai seatud meie suuretiraažilistes ajalehtedes avaldatud poliitkarikatuuride kangusastmete uurimine ja rahvusvaheline võrdlus (heast huumorist 1...7 salvava satiirini) ning poliitikaareeni päevakangelaste karikatuurikünnise ületamise sageduse loendus, samuti Eesti poliitilise lähiajaloo koomiliste kajastuste arhiveerimine (mille üle ajalooõpetajatel on hea meel). Loomulikult oli sihiks ka ühe poliitika-aasta parimate karikatuuride ja karikaturistide avastamine, tunnustamine ning rahvale tasuta huumori- ja muigeteraapiat pakkuva rändnäituse lähetamine Eesti turule. (Tänavuse rändnäituse “101 Eesti poliitilist karikatuuri 2003” esimese vaatluskoha avas 5. aprillil Riigikogu istungisaali ees Riigikogu

Hillar Mets. Peaministri esimene tööpäev.
Eesti Päevaleht, 11. aprill 2003

esinaine Ene Ergma, kelle enda lemmikpildiks oli Maalehes ilmunud Andres Varustini töö "63 : 33", millel poseerib Eesti Euroopa Liidu referendumiralli kolmik – president Arnold Rüütel, Riigikogu esimees Ene Ergma ja peaminister Juhan Parts.)

Eelnimetatud ajalehtedes 2003. aastal ilmunud 101 parima karikatuuri valimine toimus tänavu kolmes voorus. Jaanuaris oli kõigil Rahvusraamatukogu külalistajatel võimalik valida ligi 1500 mappidesse pandud karikatuurikandidaadi seast oma 30 lemmikut ja lasta hindamise tulemused valimiskasti. Kokku osales koos vabatahtlike karikatuurihindajate ja valimiskomisjoni liikmetega karikatuurivalimistel 29 tuntut ja 7 tundmatut valijat, kes määrgistasid kolmes valimisvoorus 289 poliitika ja poliitikute seotud karikatuuri.

Poliitilisi karikatuure rohkem

Eesti lähiajaloole tagasi vaadates peame märkima, et 2003. aasta poliitilise karikatuuri saak oli rikkalik: Riigikogu valimiskampaaniad, presidendi ball, valitsuse kokkupanek, koalitsioonileping, võimu võtmine, Euroopa Liiduga ühinemise referendumiralli, ühiskondlik lepe, lapsevanemate ja Riigikogu liikmete hüvitised, Iraagi sõda, õpetajate streik, tulumaksu vähendamise ja iibe tõstmise katsed, valitsuskriis jms. Võrreldes Eesti poliitikute mullust karikatuurikünnise ületamise sagedust eelmiste valimistega, on ilmne, et Eesti elu meediakajastus oli 2003. aastal palju poliitilisem kui

Urmas Nemvalts. Väike eestlane.
Postimees, 16. aprill 2003

aastal 2000. Seda näeme selgesti poliitilise areeni peategelaste, peaministrite esinemis-sageduste võrdluses, kus Juhan Parts teeb Mart Laarile pikalt ära (vt tabelit).

Karikaturistid hoiavad koos ajalehtede arvamustoimetajatega silma peal poliitilisel võimul ja selle taotlejatel, poliitiliste karikatuuride ühiskondlik valimiskomisjon hoiab omakorda silma peal karikaturistide töödel. Parimate valimine rohkem kui 1500 karikatuuri seast ei olnud sugugi lihtsam ülesanne kui Riigikogu liikmete valimine 2003. aasta kevadel. Hea oli, et karikatuurivalimistel osales Riigikogu liikmeid nii opositsioonist kui ka koalitsioonist, kes teavad päevapoliitika tagamaid. 101 parima poliitilise karikatuuri valimine läks lõpus latusamalt tänu vabatahtlike valimistatistikale ning kokkuvõttes võisid seitsme suurema ajalehe karikatuurifännid rõõmutada, et rändnäitusele jõudis kõigi avaldamist leidnud 11 karikaturisti töid.

Karikatuuristatistikat kogus üheksa vabatahtlikku. Karikatuuride arv kujunes järgmiselt: Eesti Päevalehest 318 karikatuuri (26 erinevat äratuntud poliitikut, sh Rüütel 15 ja Parts 13 korda), Postimehest 293 karikatuuri (15

Tabel. Eesti poliitikute karikatuuridel esinemise sagedus aastail 2000 ja 2003: I–III koht

Koht	2000: poliitiku nimi, positsioon, sagedus	Koht	2003: poliitiku nimi, positsioon, sagedus
I	Mart Laar, peaminister, IL-i juht, 35 korda	I	Juhan Parts, peaminister, RP juht, 55 korda
II	Lennart Meri, president, 33 korda	II	Edgar Savisaar, linnapea, KE juht, 39 korda
III	Edgar Savisaar, KE juht, 24 korda	III	Arnold Rüütel, president, 29 korda

Heiki Ernits. Igavesti kahtlustav.
Eesti Ekspress, 7. august 2003

erinevat poliitikut, sh Parts 17 ja Savisaar 10 korda), SL Õhtulehest 247 karikatuuri (13 poliitikut, sh Savisaar 9 ja Kallas 3 korda pluss sümbolina Ninasarvik 13 ja Orav 8 korda), Äripäevast 307 karikatuuri (6 poliitikut, sh Savisaar 3 ja Kallas ning Palts 2 korda), Eesti Ekspressist 122 karikatuuri (22 poliitikut, sh Parts 9 ja Savisaar 4 korda), Estonijast 110 karikatuuri (10 poliitikut, sh Palts 3 ja Atonen 2 korda), Maalehest 132 karikatuuri (17 poliitikut, sh Parts 12 ning Savisaar ja Kallas, kumbki 5 korda).

Pea- ja eripreemiade sõelumine polnud aga enam nii lihtne, sest karikaturistide tegelaskujud ning käekirjad on mõnusalt erinevad. Ühiskondlik hindamiskomisjon kogunes 2. veebruaril Rahvusraamatukogus ja 4. veebruaril Toomkooli 3 ning sinna kuulusid Peeter Tulviste, Eiki Berg, Raivo Järvi, Andrus Lepp, Mait Laas, Tanel Vallimäe, Külli Vollmer,

Andres Varustin. Kaduvad hääled.
SL Õhtuleht, 3. märts 2003

Mart Normet, Tiiu Laur, Kersti Tiik, Kristiina Jusson, Merje Meisalu, Monika Sulengo ja koordinaatorina Aare Kasemets.

Otsustati, et 2003. aasta tööde eest saab peapreemia valijaskonna lemmikpildi “Peaministri esimene tööpäev” autor Hillar Mets Eesti Päevalehest, teist kohta jagasid oma pildisaa-giga Heiki Ernits Eesti Ekspressist ja Urmas Nemvalts Postimehest. Pilti pandud poliitiliste sündmuste hulgast sõeluti ka 21 eripreemiade teemat, mille saajate seas olid peale eelne-metatute veel Andres Varustin SL Õhtulehest, Aivar Juhanson Eesti Ekspressist, Valdek Alber ja Ants Kasesalu Maalehest, Aimar Juuse ja Kuulo Vahter Äripäevast, Rein Lauks Päevale-hest ja Aleksei Miltšakov Estonijast (vt lisa).

Aimar Juuse. Tulumaksuveto.
Äripäev, 21. november 2003

Huumor tervistab, satiir salvab

Esialgselt oli kavas 1500 karikatuuri seast välja sõeluda ka kõige agressiivsemad ja kõige leebemad poliitiliste persoonide kuvandid, kuid arvamuste paljuse tõttu jäid karikatuuri-de kanguskraadid hindamata. Kuidas on kujutatud kodanikke-valijaid ja kuidas poliit-ikuid, kas lehtede poliitpildikoomikas val-das mullu huumor, nali, pilge, must huu-mor, grotesk, iroonia, sarkasm või satiir, saab igauks rändnäitust vaadates oma silmaga näha ja otsustada.

Karikatuurivalimiste moto ütleb: “Huumor öeldakse olevat väga demokraatlik. Naerma sundida ei saa. Naeru ära keelata ka mitte” (Harald Peep). Sõna demokraatia on pan-nud arvult suurte rahvaste väejuhte teiste (tuli)relvade järele haarama, kuid Eesti on par-lamentaarne demokraatlik riik. Kuigi teame,

Rein Lauks. "...laulab ja tantsib kenasti..."
Eesti Päevaleht, 22. märts 2003

et sõnu ja karikatuure on võimalik kasutada salarelvana poliitilises meediasõjas, usume demokraatiasse ja loodame, et Eesti meediasõjas keegi surma ei saa. Seda enam, et kui näeme kodanikuna mõnikord ajalehes nn hea maitse piiril karikatuure, siis tasub mõelda ajas tagasi karikaturist Gorile ja võib-olla veel kaugemale Antiik-Kreekasse, kus sündis sõna "demokraatia" ja kus poliitikute ning väepealike kohta käivad naljad jõudsid turuplatsilt teatrissegi.

Võime küsida, mis rolli pilapildid ühiskonnas täidavad ja miks on neil nii hea minek? Mõned väidavad vastuseks, et juhtide üle naljaviskamine ja nende tribüünilt allatõmbamine aitab ühelt poolt rahvajuhete inimlikumaks teha, neid rahvale lähemale tuua. Igasugusel võimul on ju kombeks näidata ennast tegelikust suurema ja võimsamana ning koomik või karikaturist on siis see tore või tige

inimene, kes tõmbab mõjukaid isikuid võimult alla rahva poole tagasi, kujutades neid inimlike ja naljakatena keset teisi inimlike ja naljakaid inimesi. See olgu öeldud huumori, nalja ning pilkepiltide kiituseks. Kuid teiselt poolt võib leida näiteid ka tillukesest verejanust, mille kohta Rein Lang on kunagi ajakirjanikuna öelnud, et eestlane on eestlase rahvustoit. Siiski, lennukis ajalehti sirvides ja linnulennult hinnates võib meie poliitikuid ja nende lähedasi lohutada sellega, et Lääne-Euroopa ja USA kollase ajakirjanduse pilapiltidega võrreldes on Eesti lehtedes avaldatu üldjuhul suhteliselt inimsõbralik.

Karikatuur ootab karikatuuriuurijaid

Poliitiliste karikatuuride puhul on tegemist kultuuriliselt ja poliitiliselt laetud representatsioonidega. Teiste riikide poliitika- ja meedia-

Aleksei Miltšakov. Juhan, lubasid rohkem seksikaid mehi!
Estonija, 16. september 2003

uurijad on küsinud lihtsaid küsimusi, mis vajaksid Eestiski süstemaatilist analüüsi ja tagasipeegeldust. Kuidas karikatuuridest aru saada? Kas kujutatud ajendiks on autorite ning meediaväljaannete väärtushinnangud ja valdav maailmavaade või on tegu päevapoliitiliste üksikjuhtumite kajastamisega? Kuidas hinnata karikaturistide väljenduslaadi (meetodit), eesmärgilisust ja loodud isikulist konteksti? Kuidas hinnata poliitiliste karikatuuride mõju auditoriumile? On see mõju karikaturisti väärtushinnangutega laetud sõnumist ning autori sihiseadest arusaamise määras? Või on see mõju vaataja eneseteadvuse ja heaolu tõusu/languse määras, kui ta näeb ajalehest, kuidas avaliku elu tegelaste ning otsustajate üle nalja visatakse?

Teada on, et karikatuuride ja nende nii-öelda lugejate vahel puudub otsene üksühene side. Et mõista tegelikult autorite ja kaudsemalt ka arvamustoimetuste sõnumit, on edaspidi vaja uurida isikulist konteksti ja teha intervjuusid nii karikaturistide kui ka ajalehtede arvamustoimetajatega, kes valivad päevateemasid ja loovad meediakujundeid.

Ühe jaotuse järgi jagunevad karikatuuride autorid laias laastus vastupanuliikujateks ja refleksionistideks. Esimeste jaoks on karikatuur relv, protestivahend valitseva diskursuse küsitavaks muutmisel, teiste jaoks passiivne vahend, kujutamaks ühiskonnas aset leidvaid sündmusi läbi huumori pris-

Lõppvaatus

Kas jaatus või ettus on saatus või peitus?

"Ei" heitus.

A. ITSKOK

Euroliidu jaatjad eesotsas presidendi, esimehe ja peaministriga võitsid pühapäeval etajaid 67:33.

Andres Varustin. Lõppvaatus.
Maaleht, 18. september 2003

ma. Eesti puhul on vististi enamasti tegemist ikkagi refleksionistidega – ühiskonna (kõver)peegeldajatega.

Miks nii ja mitte teisiti? Mina-pildi ja meieteadvuse taastootmine poliitilistes päevapiltides muudab sõnumi edastajad ja ka nende vastuvõtjad sageli kogemuse vangideks, sest ollakse kinni omas ajas ja kohas. Seetõttu ei ole Eesti karikaturistide toodang oma kohalikkuse (või ka provintsiaalsuse) tõttu sageli mõistetav laiemale auditoriumile, näiteks lätlastele, soomlastele ja venelastele. Aga see on üldisem nähtus niikaua, kui sisse ei tule sellised üldnimlikud teemad nagu rikkad ja vaesed, suured ja väikesed inimesed / riigid, isad ja pojad, sõda ja rahu, peaminister ja opositsioon jne.

Karikatuur on tavapäraselt toimetuse juhtkirja kõrval, kõnelemas enamasti sellest, mis Eestis eile juhtus. Seepärast võib 2003. aasta poliitiliste karikatuuride rändnäitusele anda ka nime «Eile nägin ma Eestimaad».

Kuidas ja millal järgmisi Eesti poliitiliste karikatuuride analüüsi ning 101 Eesti poliitilise karikatuuri valimisi esile kutsuda, näitab aeg. Järjest kindlam on aga see, et Eesti on e-riik ja e-demokraatiat ning e-valimisi ootavad ka kõik poliitiliste pilapiltide valimistel osaleda soovivad e-kodanikud. Kuidas ja millises veebiväravas toimuvad need e-valimised 2005., 2006. või 2007. aastal ja kes on pildil, sedagi näitab e-aeg.

2003. aasta karikatuurivalimise tulemused

I preemia – **Hillar Mets** (Eesti Päevaleht) (karikatuurivalijate lemmik)

Valik enim äramärgitud karikatuure: “Peaministri esimene tööpäev” (EPL 11.04.03), “Ministrite lemmikloomad” (EPL 13.06.03), “Eesti mehe sallivustreening” (EPL 23.09.03).

2 II preemiat – **Urmas Nemvalts** (Postimees) ja **Heiki Ernits** (Eesti Ekspress)

Valik enim märgitud karikatuure:

Urmas Nemvalts – “Vabaduskell ja koerad” (PM 13.05.03), “Väike eestlane” (PM 16.04.03 ja 17.05.03).

Heiki Ernits – “Euronormid ja tegelikkus” (EE 20.02.03), “Igavesti kahtlustav” (EE 7.08.03), “Rohkem valgust!” (EE 3.04.03).

21 eripreemia teemat

- **Eestlase minapilt** – U. Nemvaltsi “Väike eestlane” (PM 16.04.03; 17.05.03) ja H. Ernitsa “Kahtlustav eestlane” (EE 7.08.03).
- **Eesti – reformide maa** – H. Metsa “Lamav politseinik” (EPL 20.01.03) ja A. Juuse “Tulumaksuveto” (ÄP 21.11.03).
- **Riigikogu valimised** – A. Varustini “Kaduvad hääled” (SL ÕL 3.03.03).
- **Valimised läbi – kes kellega käib?** – A. Kasesalu “Isamaaliit viis tule” (ML 20.03.03).
- **Saržid** – A. Juhansonini “J. Partsi valikud” (EE 6.03.03), “E. Ergma: hüvasti, kosmos!” (EE 3.04.03).
- **Riigikogu inimlik pale** – R. Lauksi “...laulab ja tantsib kenasti...” (EPL 22.03.03).
- **Poliitika ja ajakirjandus** – A. Kasesalu “E. Savisaar vs ajalehed” (ML 13.03.03).
- **Euroopa Liidu referendumiralli** – A. Varustini “EL-seened metsas” (SL ÕL 25.07.03), A. Juuse “E. Savisaar leidis oma suuna” (ÄP 17.06.03), H. Metsa “Mida EL-ile öelda?” (EPL 08.08.03) ja A. Miltšakovi “Juhan, lubasid rohkem seksikaid mehi!” (Estonija 16.09.03).
- **Eesti ja Euroopa Liit: kohanemine** – H. Metsa “Eesti mehe sallivustreening” (EPL 23.09.03).
- **Heanaaberlikud suhted** – U. Nemvaltsi “Vene Karu vs Ukraina” (PM 24.10.03).
- **Eesti kaitseväge ja NATO** – H. Metsa “Eesti mehe kõrbevarustus” (EPL 20.11.03).
- **Vabadusekell** – H. Metsa “Ajaloo kuulsamad kellamehed...” (EPL 19.12.03).
- **Poliitiline skandaal** – A. Miltšakovi “Superman T. Palts vs Maksuamet” (Estonija 20.09.03).
- **Võimu loomulik tõmme** – A. Varustini “Juured ja võimutool” (SL ÕL 19.05.03).
- **Ühiskondlik lepe** – U. Nemvaltsi “Sõlmisin...” (PM 20.10.03).
- **Eesti iibeprobleemid ja vanemahüvitis** – K. Vahteri “Emapalgad” (ÄP 25.07.03).
- **Keelepoliitika** – H. Metsa “Emakeelepäev – come on...” (EPL 14.03.03).
- **Palgapoliitika** – A. Kasesalu “Maavanema, ema ja vanaema palk” (ML 24.07.03).
- **Hariduspoliitika ja streik** – H. Metsa “Kalevipoja manitsus haritlastele” (EPL 04.11.03).
- **Valitsuskriis ja -remont** – A. Varustini “Koalitsioonipartner saatis pommi” (SL ÕL 18.11.03).
- **Valitsuse säästupoliitika** – A. Varustini “Säästuseal hing kinni” (SL ÕL 12.09.03).
- **Tekst ja pilt** – H. Metsa “Ministrite lemmikloomad” (EPL 13.06.03).
- **Kaks Eestit** – H. Ernitsa ja A. Juhansonini “Ühiskondliku leppe õhtu saunas” (EE 24.12.03).
- **Uued perspektiivid** – V. Alberi “Sülelaps sülearvuti ja Internetiga” (ML 23.12.03).

Parlamentaarsed uudised

Piret Viljamaa
*Eesti Rahvusraamatukogu
parlamendiinfo keskuse
tegevtoimetaja*

Uudiste kokkuvõtte välisriikide parlamen- tides toimunud 2003. aasta novemb- rist 2004. aasta aprillini.

Uudistest valiku tegemisel on kasutatud mitu elektroonilist infoallikat: uudisteagentuuride BNS ja Reuters andmebaase, ajalehtede Eesti Päevaleht ja Postimees arhiive, täistekstmebaasi EBSCO ning parlamentide kodulehekülgedel leiduvaid materjale.

Etiopia

Märtsis asutasid Addis Abebas 53 Aafrika Liidu riigi esindajat Pan-Aafrika Parlamendi, kes seadis eesmärgiks soodustada demokraatia arengut Aafrikas.

Parlament hakkab tegutsema Aafrika Liidu seadusandliku koguna, kuid esimesel viiel aastal on tal nõuandev roll. Veebruaris allkirjastasid 38 Aafrika Liidu riigi esindajad parlamendi asutamise leppe. 265-liikmelisse parlamenti valitakse igast liikmesriigist viis kohaliku esinduskogu liiget (neist vähemalt üks peab olema naine). Põhikirja kohaselt peab parlament kogunema vähemalt kaks korda aastas. Esimeseks presidendiks valiti Tansaania diplomaat Gertrude Mongella.

International Custom Wire (EBSCO), 18.03.2004, "Pan-African parliament launched in Addis Ababa", <http://search.epnet.com/direct.asp?an=CX2004078H0819&db=nfh>.

Community Custom Wire (EBSCO), 18.03.2004, "Profile: Gertrude Mongella, president of Pan-African parliament", <http://search.epnet.com/direct.asp?an=CX2004078H1140&db=nfh>.

Gruusia

Gruusia parlament kinnitas uue riigilipu: viis punast risti valgel taustal. Otsuse riigilipu väljavahetamisest tegi 1999. aastal valitud parlamendikoosseis, kelle volitused pikesid pärast 2003. aasta novembris Thbilisis aset leidnud nn rooside revolutsiooni. Riigilipu väljavahetamise vastaseid parlamendis peaaegu polnudki. Viie ristiga lipp pärineb ajaloolaste väitel Gruusia keskajast. Lipu kiitsid heaks ka riigis elavad moslemid. Uue lipu populariseerija oli Ühtne Rahvuslik Liikumine, kelle eesotsas seisab presidendivalimised võitnud Mihhail Saakašvili.

Interfax-BNS, 14. 01.2004, "Gruusia sai uue riigilipu".

Veebruaris muutis Gruusia parlament riigi põhiseadust. Seadusemuudatused tulenesid vajadusest tagada võimude lahususe printsiip. Uue seaduse jõustumisel luuakse peaministri institutsioon. Parlamendil on senisest suurem mandaat, näiteks on parlamendil õigus valitsus laiali saata. Samas on presidendil õigus laiali saata nii valitsus kui ka parlament. Opositsiooni esindajad leiavad, et presidendile nii suurte õiguste andmine toob kaasa autoritaarse režiimi ohu.

Interfax-BNS, 7.02.2004, "Gruusia parlament muutis põhiseadust".

Gruusia parlamenti pürgiva valimisliidu Rahvuslik Liikumine / Demokraadid 188 saadikut allkirjastasid saadikupuutumatusel loobumise deklaratsiooni.

Gruusia presidendi Mihhail Saakašvili sõnul taotletakse, et saadik hakkaks toimepandud kuritegude eest vastutama samamoodi nagu iga Gruusia tavakodanik. Mihhail Saakašvili pöördus ka teiste erakondade esindajate poole üleskutsega ühineda saadikupuutumatuses loobumise deklaratsiooniga.

Interfax-BNS, 20. märts 2004, "Gruusia võimuerakonna saadikukandidaadid loobusid puutumatuses".

28. märtsil toimunud Gruusia parlamendi valimised võitis ülekaalukalt president Mihhail Saakašvili erakond Ühtne Rahvuslik Liikumine / Demokraadid, napilt ületas valimiskünnise ka valimisliit Parempoolsed / Töösturid (kokku 7,5% häältest, 15 kohta parlamendis). Erakonda Ühtne Rahvuslik Liikumine / Demokraadid toetas 66,2% valijaist. 85 saadikut valiti parlamenti ühemandaadilistest ringkondadest juba eelmise aasta 2. novembril. Keskväliskomisjoni teatel ei arvestatud lõplikes valimistulemustes kahe Adžaaria valimisringkonna tulemusi, sest need tühistati paljudele rikkumistele viidates. Kordusvalimised jäid autonoomse piirkonna võimude vastuseisu tõttu ära.

Interfax-BNS, 31.03.2004, "Gruusia parlamenti pääseb kaks erakonda".

Interfax-BNS, 18. 04.2004, "Gruusia kuulutas välja üldvalimiste tulemused".

Hiina

Märtsis võttis Hiina Rahvakongress 10 päeva kestnud istungjärgu lõpul vastu põhiseaduse parandused, mis esmakordselt pärast kommunistide võimuletulekut 1949. aastal sätestavad eraomandi ja inimõiguste kaitse. Hiina Kommunistlik Partei on muudatused heaks kiitnud. Varem on küll vastu võetud eraomandit käsitlevad seadused, kuid ettevõtjad nõudsid eraomandi kaitset ka põhiseaduslikul tasandil. Rahvasaadikute Kongressi kinnitatud muudatusettepanekud puudutavad Hiina riiklikke sümboleid, eriolukorra kehtestamist katastroofi ajal, inimõigusi, eraomandi puutumatus ja rekvireeritud maa hüvitamist. Muu-

datused kajastavad majandusreformidest tulenevaid põhjalikke ümberkorraldusi, samas pole neil Hiina kohtusaalides kohest kaalu. Põhiseadust muudeti neljandat korda, ettepanekud kiitis heaks 2863 saadikut, vastu oli 10 rahvaesindajat.

Finance Custom Wire (EBSCO), 8.03.2004, "China examines private property amendment", <http://search.epnet.com/direct.asp?an=CX2004068W8583&db=bwh>.

AFP-BNS, 14.03.2004, "Hiina muutis neljandat korda põhiseadust".

Hispaania

Märtsis tulid Hispaanias üldvalimistega võimule opositsioonilised sotsialistid, kelle võidu ühe põhjusena nähakse terrorirünnakuid, mille korraldaja oli vastupidi valitsuse kinnitustele terrorivõrgustik Al-Qaeda. Peaministriks valiti José Luis Rodríguez Zapatero, kes on seni olnud José Maria Aznari USA välispoliitikat toetava liini äge kritiseerija. Ametlikel andmetel juhtisid sotsialistid 42,6%-ga Rahvapartei 37,7% vastu, kui loetud oli 99,44% häältest. Tulemus annab sotsialistidele parlamendi alamkojas 164 ja Rahvaparteile 148 kohta. Sotsialistid ei saavuta siiski absoluutset enamust, milleks oleks tarvis 176 kohta, ja vajavad valitsuse moodustamisel veel mõne partei toetust. Rahvapartei jääb aga suurimaks jõuks senatis, mis võib sotsialistlikul valitsusel muuta seaduste läbisurumise keeruliseks.

Reuters-BNS, 15.03.2004, "Hispaania valimised võitis opositsioon".

Holland

Veebruaris kiitis Hollandi parlament heaks valitsuse kava saata riigist välja ligikaudu 26 000 pagulast, kelle asüülitaotlus on tagasi lükatud. Pagulased, kellest paljud on elanud Hollandis aastaid, peaksid kolme aasta jooksul riigist lahkuma. Parlament lükkas tagasi mitu ettepanekut, millega püüti parentsentristliku valitsuse kava pehmendada. Tolerantseks pee-

tud Holland on viimastel aastatel muutunud välismaalaste suhtes tõrjumamaks. 2002. aasta mais toimunud üldvalimistel toetasid valijad immigratsioonivastast parteid Pim Fortuyni Nimekiri, kelle liider tapeti mõni päev enne valimisi.

Reuters-BNS, 17.02.2004, "Hollandi parlament toetas asüüliõigusest ilmajäetud pagulaste väljasaatmist".

Itaalia

Veebruaris võttis Itaalia parlament katoliiklike saadikute ühendatud jõududega vastu seaduse, mis sisuliselt keelab embrüote külmutamise, sperma- ja munarakudoonorluse ning surrogaatema kasutamise. Seadus keelab ka vallaliste ja homopaaride kunstliku viljastamise. Seadus võeti Saadikutekojas vastu 277 poolthäälega, vastu oli 222 saadikut. Embrüo kloonimise eest ootab 10–20 aasta pikkune vanglakaristus ja trahv kuni üks miljon eurot. Trahv arstidele, kes kasutavad võõrast spermat või munarakke, küünib 600 000 euron. Abielupaaridele, kes kasutavad sperma- või munarakudoonorlust, pole siiski karistusi ette nähtud.

Seadust on nimetatud silmakirjalikuks, sest jõukamad inimesed saavad kunstliku viljastamise võimalust kasutada välismaa haiglates. Hääletamise ajal kandsid kaks naist Kommunistlikust Parteist protestimärgiks valget maski. Mõned saadikud lubasid hakata koguma allkirju, et korraldada referendum seaduse tühistamiseks.

Women's Health Weekly (Reuters), 4.03.2004, "Italian law reins in assisted reproduction".

Jaapan

Jaanuaris võttis Jaapani parlamendi alamkoda vastu seaduse, mis võimaldab valitsusel kehtestada Põhja-Korea suhtes majandussanktsioone. Seadusandjate ja analüütikute sõnul on seadus mõeldud eelkõige Põhja-Koreale tuuma- ja raketiprogrammide osas surve avaldamiseks. Seniste seaduste alusel ei saa Jaapan

kehtestada sanktsioone ühegi riigi vastu, välja arvatud rahvusvaheliste aktsioonide raames. Seadus jõustub siis, kui dokumendi on kinnitanud ka parlamendi ülemkoda.

Peaminister Junichiro Koizumi ütles, et seaduse vastuvõtmine ei tähenda kohe karistusmeetmete rakendamist.

Reuters-BNS, 29.01.2004, "Jaapani parlament kinnitas Põhja-Korea sanktsioonide seaduse".

Kreeka

Märtsis toimusid Kreekas parlamendivalimised, mille võitsid ülekaalukalt konservatiivid. Konservatiivse Uue Demokraatia Partei sai 300-kohalises parlamendis 165 kohta. Valitsusjuhiks saav 47-aastane Costas Karamanlis, kelle onu oli esimene huntajärgne Kreeka valitsusjuht, lubas kaasata uude valitsusse nooremaid poliitikuid. Sotsialistide juht George Papandreou arvas pärast valimisi, et tõenäoliselt on kreeklased sotsialistide pikast võimulolekust tüdinud.

Reuters-BNS, 8.03.2004, "Kreekas lõppes sotsialistide võim".

Kõrgõzstan

Jaanuaris leiti nelja Kõrgõzstani parlamendisaadiku, sealhulgas julgeolekukomisjoni ja õiguskomisjoni esimehe kabinetist pealtkuulamiseadmed. Julgeolekukomisjoni esimees Ismail Issakov juhib opositsioonilist liikumist, kes nõuab president Askar Akajevi võimult tagandamist ja poliitilisi reforme. Kõrgõzstani peaprokuratuur algatas pealtkuulamiseadmete asjus kriminaaljuurdluse. Peaprokuröri asetäitja Rustam Issajev lubas, et parlamendisaadikute võimaliku kriitika ennetamiseks ollakse valmis kasutama väliseksperte. Ta ei välistanud, et tegu võib olla provokatsiooniga, mis on seotud lähenevate presidend- ja parlamendivalimistega.

Interfax-BNS, 14.01.2004, "Kirgiisia parlamendis avastati pealtkuulamiseadmed".

Leedu

Leedu politseiamet teatas, et Leedu saadikute vähesest tööinnust nõrkinud jooanud mees tegi Seimile pommiähvarduse. Seimi sekretariaati helistanud mees ütles, et televiisorist istungit jälgides luges ta kokku, et sellest võtab osa ainult 22 saadikut ning seetõttu on Seimi hoone juurde paigaldatud pomm. Telefoninumbri kaudu tehti kindlaks helistanu isik, ta võeti kinni ja kuulati üle. Pommiähvarduse tegemise eest ootab 63-aastast Kaunases elavat meest kriminaalsüüdistus. Saadikute istungitelt puudumine on Leedu Seimis terav probleem. Tihti on istungitel ainult mõnikümmend inimest.

BNS, 13.02.2004, "Leedus tegi purupurjus mees Seimile pommiähvarduse".

Aprillis hääletas Leedu Seim president Rolandas Paksase ametist tagandamise poolt. Presidendi tagandamiseks oli vaja vähemalt 85 saadiku toetust ühele kolmest hääletusele pandud süüdistuspunktist. Hääletusel osales 115 Seimi liiget parlamendi 137 saadikust. 86 saadikut toetas süüdistust Leedu kodakondsuse ebaseaduslikus andmises Paksase valimiskampaania suursponsorile Juri Borissovile ja talle riigisaladuse lekitamist. 89 Seimi liiget toetas süüdistust, mille kohaselt andis Paksas ametiisikutele korralduse mõjutada AS-i Zemaitijos Keliiai juhtkonda eesmärgiga võõrandada aktsiaid presidendiga seotud isikutele.

Paksas on esimene Euroopa valitud riigipea, kes on ametist tagandatud.

BNS, 6.04.2004, "Leedu Seim tagandas president Rolandas Paksase".

Läti

Läti Seim võttis vastu valijaregistri seaduse, mille kohaselt tuleb kõigi valijate nimed kanda vastavasse eriregistrisse. Edaspidi ei saa Läti valijad hääletada ükskõik millises valimisjaoskonnas nagu seni, vaid ainult seal, kus

nad on registreeritud. Võimalik on hääletada posti teel.

Tühistati määrus, mille alusel tehti hääletamas käinud inimeste passi selle kohta märge. Vajadus uue registri järele tuleneb elukohajärgse sissekirjutuse nõude tühistamisest, uut korda on vaja Euroopa Parlamendi valimiste korraldamiseks, kus võivad osaleda ka Euroopa Liidu kodanikud.

BNS, 22.01.2004, "Läti seim võttis vastu valijaregistri seaduse".

Jaanuaris võttis Läti Seim vastu Euroopa Parlamendi valimise seaduse, mis lubab kandideerida ka endistel NSV Liidu Riikliku Julgeoleku Komitee (KGB) liikmetel ja pärast 1991. aasta 13. jaanuari Kommunistlikku Parteisse kuulunud isikutel. Nende kandideerimise vastu hääletasid opositsioonilise Rahvaerakonna, valitsevasse koalitsiooni kuuluva Isamaale ja Vabadusele ning Roheliste ja Põllumeeste Liidu esindajad. Seaduse teise lugemise ajal toetas Seim piirangute kehtestamist endiste KGB liikmete ja kommunistide Euroopa Parlamenti pääsemisele, ent juristid kutsusid üles piirangust loobuma, viidates võimatusele seda juriidiliselt põhjendada.

Kui Seim oleks piirangud kehtestanud, välis- tanuks see erakonna Võrdõiguslikkus liidri Tatjana Ždanoki, Sotsialistliku Partei juhi Alfrēds Rubiksi ning sotsiaaldemokraatide Jānis Ādamsonsi ja Juris Bojārsi kandideerimise.

BNS, 29.01.2004, "Läti seim lubas KGB-lased ja kommunistid Europarlamentis".

Moldova

Peaprokuratuuri nõudmisel võttis Moldova parlament neljalt opositsioonipoliitikult saadikupuutumatus. Salajasel hääletusel osalesid ainult võimul olevad kommunistid, kellel on 101-kohalises parlamendis 71 mandaati. Peaprokuratuur süüdistab kolme Kristlik-Demokraatliku Rahvapartei ja ühte tsentristliku erakonna Meie Moldova esindajat teise

riigi sümbolite rüvetamises. Opositsiooni korraldatud protestiaktisiooni käigus põletasid meelevaldajad avalikult Venemaa lipu ja president Vladimir Putini näopildi. Saadiku puutumatus minetanud Vlad Cubriacu rõhutas, et parlamendi otsusele eelnes Vene suursaadiku Juri Zubakovi ametlik pöördumine. Cubriacu sõnul näitab see, kui suur on Moskva mõju Moldova võimudele.

Interfax-BNS, 28.02.2004, "Neli Moldova opositsionääri kaotasid saadikupuutumatus".

Poola

Märtsis sõlmisid Poola valitsevad sotsiaaldemokraadid koalitsioonileppe väikse rühma sõltumatute parlamendisaadikutega ja parandasid oma väljavaateid kokkuhoiuprogrammi parlamendis läbi suruda.

Demokraatliku Vasakalliansi parlamendifraktsiooni esimehe Krzysztof Janiku sõnul otsustasid Demokraatlik Vasakallianss ja Föderaalne Parlamendiklubi pärast mõningat kõhklemist moodustada valitsus- ja parlamendikoalitsiooni.

Valitsuspartei saab sellega parlamendi alamkojas oma 207 toetajale juurde 15 häält. Kokku 222 häält ei küüni 460-liikmelises parlamendis siiski enamuseni, kuid valitsus võib arvestada ka kümnekonna sõltumatu saadiku toetusega.

Reuters-BNS, 4.03.2004, "Poola vasakpoolsed moodustasid väikse liitlasega koalitsiooni".

Prantsusmaa

Prantsusmaa parlamendi alamkoda toetas seaduseelnõu, mis sätestab, et inimeste reproduktiivne kloonimine on kuritegu inimese vastu ja selle eest võib määrata kolmekümne aasta pikkuse vanglakaristuse ning 7,5 miljoni euro suuruse rahatrahvi. Seaduseelnõu seab tõkked ka meditsiinilise teadustöö eesmärgil tehtavale kloonimisele. Seadus jõustub pärast seda, kui ülemkoda on selle heaks kiitnud.

Riigikogu Toimetised (RiTo) 9/2004

Prantsusmaa on üks suuremaid kloonimise vastaseid, president Jacques Chirac on öelnud, et toetab rahvusvahelist kloonimist keelustavat lepet. Ameerika Ühendriikide presidenti George W. Bushi administratsioon soovib lepet laiendada ka tüvirakkude uurimisele.

Reuters, 11.12.2003, "French parliament backs human cloning ban".

Veebruaris osalesid sajad Pariisi kohtunikud protestimarsis, et väljendada oma rahulolematust parlamendis vastuvõetud seadusega, mis nende sõnul laiendab politsei õigusi kohtunike pädevuse ja inimõiguste arvel. Näiteks võimaldab uus seadus politseil kuritegelikkusorganisatsiooni sulanduda, uurimisaluste telefonikõnesid ilma kohtu loata pealt kuulata ning kahtluseluseid kuni neli päeva ilma süüdistust esitamata kinni hoida. Seaduse eesmärk on tõhusam võitlus maffiagrupeeriingute ja terroristidega, mida lubas enne valimisi president Jacques Chirac. Seadus võeti vastu 340 häälega, vastu oli 173 saadikut.

Reuters, 11.02.2004, "French lawyers strike in protest at new crime law".

Rumeenia

Euroopa Liidu ametnikud hoiatasid, et kui Rumeenia ei reformi kohtusüsteemi ning olukord korruptsiooni ja ajakirjandusvabaduse alal ei parane, ei saa Rumeenia 2007. aastal Euroopa Liidu liikmeks. Rumeenia on lubanud astuda samme, et neid nõudmisi täita, näiteks võivad riigi elanikud ametiseisundi kuritarvitamise juhtumitest teatada korruptsiooniliini numbril. Samas menetletakse Rumeenia parlamendis seaduseelnõu, mis näeb ette kuni kolme aasta pikkuse vanglakaristuse ajakirjanikele, kes pildistavad poliitikute elamuid või kirjutavad riigiasutustes toimunud ilma selleks ametlikku luba saamata.

Reuters, 26.02.2004, "Romania sets up corruption hotline to aid EU bid".

Saksamaa

Detsembris toetas Saksamaa parlament kantsler Gerhard Schröderi majandusreformi. Reform hõlmab muu hulgas tulumaksukärpeid ja uuendusi tööturul. Algul 2005. aastaks mõeldud maksukärped jõustuvad aasta varem. Tulumaksu ülemmäär langeb 48,5 protsendilt 45 protsendile, alammäär 19,9 protsendilt 16 protsendile. Kokku vähendatakse makse 15 miljardi euro väärtuses. Tööturu-uuenduste käigus saavad vähemalt 10 töötajaga firmad senisest suuremad õigused töötajate vallandamiseks. Töötud peavad neile pakutud töökohadega rahulduma, isegi kui palk on keskmisest madalam, vastasel juhul kaotavad nad 30 protsenti töötü abirahast.

AFP-Reuters-BNS, 19.12.2003, "Parlament toetas Schröderi majandusreformi";
Finance CustomWire (EBSCO), 20. 12. 2003, "Germany cuts its welfare state policies",
<http://search.epnet.com/direct.asp?an=CX2003354W9191&db=bwh>.

Serbia

Detsembris toimunud erakorralistel parlamendivalimistel võitis ülekaalukalt Serbia Radikaalne Partei, kelle ametlik juht Vojislav Seselj on sõjakuritegudes süüdistatuna Haagi Rahvusvahelise Kohtu all. Rahvuslaste ja nende *de facto* juhi, endise kalmistudirektori Tomislav Nikolići edu tähendas esimest tuntuvat tagasilööki demokraatiameelsete jõudude koalitsioonile, mis on valitsenud Serbiat Slobodan Miloševići kukutamisest saadik. Ent läänemeelsed demokraadid pole saanud lüüa mitte üksnes Serbias, ka Horvaatias ja Bosnias tulid võimule natsionalistlikud parteid. Analüütikute hinnangul on see sotsiaal- ja majandusreformides pettunud valijaskonna loomulik reaktsioon. Kuid äärmusrahvuslastest poliitikute retoorika on pärast võimule tulekut muutunud, üsna täpselt järgitakse lääne nõudeid reformide läbiviimiseks.

Eesti Päevaleht, 30.12.2003, "Serbia Radikaalne Partei võitis ülekaalukalt parlamendivalimised",
<http://www.epl.ee/artikkel.php?ID=253720>.

Soome

Soome parlament võttis vastu seaduse, mis kohustab arste teavitama politseid patsientidest, kelle tervislik seisund võib takistada autojuhtimist ning muuta nad endale ja teistele ohtlikuks. Arstid peavad politseile vastava avalduse tegema patsiendi võimalikust vastuseisust hoolimata. Soome Arstide Liit peab seadust vastuoluliseks ega toeta seda. Praegu kehtib Soomes juhiluba kuni selle omaniku 70. sünnipäevani, pärast seda peab autojuht iga viie aasta tagant läbima meditsiinilise kontrolli. Septembris jõustuv seadusemuudatus järgib mujal Euroopas kehtivaid seadusi.

Agence France Presse (Reuters), 5.12.2003, "Finnish law obliges doctors to inform police of sickly drivers".

Suurbritannia

Suurbritannia parlamendi põhiseaduskomisjon palus valitsuselt lisaagea, et läbi töötada õigussüsteemi reformiga kaasnevaid muudatusi. Kavas on luua Ameerika Ühendriikide eeskujul järgiv ülemkohus ning kaotada lordkantsleri ametikoht, mis muudaks 1400 aasta vanust traditsiooni. Uus ülemkohus oleks kõrgeim kohus Inglismaal ja Walesis ning asendaks Lordide Koja õiguslordide instantsi. Õigussüsteemi reformimine on vajalik võimude lahususe printsiibi tagamiseks, nii eraldatakse seadusandlik võim kõrgeimast kohtuvõimust.

Reuters, 10.02.2004, "UK judicial reform plans too rushed".

Briti Konservatiivse Partei juht Michael Howard pidi üldsuse ees vabandama konservatiivist parlamendiliikme Ann Winter-toni sobimatu käitumise pärast. Ann Winter-ton jutustas Londonis toimunud lõunasöögil, kus osalesid viisteist Suurbritannia seadusandjat ja Taani tööstustegelased, kohatu rassistliku nalja. Nali seostus kahekümne peamiselt Hiina päritolu võõrtöölise hukkamisega, kes uppusid Morecambe'i lahes südakarpe kor-

jates. Ann Winterton lubas partei juhtkonna hukkamõistust hoolimata tööd parlamendi alamkojas jätkata.

Reuters, 26.02.2004, "UK legislator punished for Chinese migrant joke".

Suurbritannia parlamendi alamkoja liider Peter Hain nõudis, et korraldataks juurdlus seoses kahe rahuaktivisti ronimisega parlamendihoone kellatorni Big Ben. Ta ütles, et vahejuhtum tõstas küsimuse parlamendihoone kaitsest ajal, mil Suurbritannia on võimaliku terroriohu tõttu häireseisundis. Kaks Greenpeace'i aktivisti ronisid alpinistivarustust kasutades mööda Big Beni välisseina üles ning rullisid lahti loosungi "Tõe aeg", märkides oma aktsiooniga aasta möödumist Iraagi sõja algusest. Tugeva tuule tõttu laskusid nad peatselt alla ning politsei vahistas nad. Aktivistid lasti hiljem kautsjoni vastu vabaks.

AFP-BNS, 21.03.2004, "Briti valitsuse liige nõudis Big Benil toimunu uurimist".

Šotimaa

Šoti parlamendis on arutusel seaduseelnõu, mis võimaldab avalikus kohas lapse lutipudelid või rinnaga söötmise takistamise eest määrata trahvi nendele asutustele ja firmadele, kes lapse toitmist piiravad. Seadus ei laiene juhtudele, kui tegemist on kohaga, kus laste viibimine on keelatud. Eelnõu laiem eesmärk on propageerida rinnaga söötmist.

www.scottish.parliament.uk.

Šveits

Detsembris valis Šveitsi parlament valitsusse Šveitsi Rahvapartei parempopulistid juhi Christoph Blocheri. Blocher ähvardas ministrikohata jäämisel opositsiooni minna, mis oleks muutnud aastakümneid püsinud poliitiliste jõudude tasakaalu. Christoph Blocher sai 121 häält Kristlikku Rahvaparteisse

kuuluva justiitsministri Ruth Metzleri 116 hääle vastu.

Euroopa integratsiooni vastase Christoph Blocheri ministriks valimine tähendab, et tõenäoliselt ei astu Šveits järgmise kümnendi jooksul Euroopa Liitu. Šveitsi parlamendis on juba menetluses range välismaalaste seadus ning ilmselt püsib Šveits veel mõnda aega neutraalse tsoonina keset Euroopat.

The Guardian (Reuters), 11.12.2003, "Switzerland swings right as nationalist joins cabinet".

Ukraina

Rahandusministri kandidaadiks peetav Ukraina parlamendiliige on Saksamaal suurriisumises süüdistatuna kohtu all. Kohtumõistmine 45-aastase Viktor Šerdinski üle algas juba 2001. aastal. Süüdistuse kohaselt riisus Šerdinski koos oma Venemaalt pärit kaasosalise Igor Didenkoga 60 miljonit marka 400 miljonist, mis Helmut Kohli valitsus 1995. aastal eraldas hüvitiste maksmiseks Teise maailmasõja ajal Saksamaale orjatööle viidud ukrainlastele. Raha kanti üle tollal Šerdinskile kuulunud Gradobanki kaudu. Saksa politsei vahistas Šerdinski 2000. aastal, kui ta üritas *Deutsche Bank*'i Hannoveri filiaalis võtta enda arvelt välja 50 000 dollarit.

Interfax-BNS, 10.11.2003, "Ukraina parlamendiliige Saksamaal kohtu all".

Veebruaris hääletas Ukraina parlament opositsiooni survele presidendi otsevalimise säilitamise poolt. Praeguse valimissüsteemi säilitamist toetas 450-st saadikust 305. Detsembris surus president Leonid Kutšma parlamendis esimesel lugemisel läbi eelnõu, mille kohaselt oleks 2006. aastast alates hakanud presidenti valima parlament, kus enamik liikmeid on tema liitlased. Põhiseaduse muudatuste hääletamise ajal kasvas parlamendiistung üle rusikavõitluseks, mille käigus Kutšma vastased karjusid: "Põhiseadus, põhiseadus!" ning pildusid spiikrit paberite ja lilledega. Ebaõnnestus ka järgmine katse riigi põhisea-

dust muuta: aprillis lükkas Ukraina parlament president Leonid Kutšma põhiseadusemuudatused tagasi. Opositsiooni sõnul soovis riigipea nende muudatustega säilitada oma mõju ka pärast teise ametiaja lõppu tänavu oktoobris. 1996. aastal vastu võetud konstitutsiooni muutmise poolt hääletas 294 saadikut, muudatuste vastuvõtmiseks oleks 450-kohalises parlamendis vaja läinud 300 toetushäält. Muudatused oleksid piiranud presidendi volitusi, suurendanud valitsuse rolli ning tõstnud parlamendi vastutust valitsuse tegevuse eest.

Euroopa Nõukogu taunib katseid valimiste eel põhiseadust muuta ja on ähvardanud Ukraina organisatsioonist välja heita, kui ta ei loo tingimusi vabadeks ja õiglasteks presidendi-valimisteks.

Reuters-BNS, 4.02.2004, "Ukraina parlament jättis jõusse presidendi otsevalimise";

Reuters-Interfax-AFP-BNS, 8.04.2004, "Ukraina parlament jättis põhiseaduse muutmata".

Venemaa

Riigiduumaa kodukorralduskomitee korraldas rahvaasemikele seminari, et selgitada vajadust tööle tulles relv koju jätta. Komitee juhi

Oleg Kovaljovi sõnul on istungisaalis aegajalt toimunud ägedaid vaidlusi, nii et parem on karta kui kahetseda. Siiani pole duumas erimeelsuste lahendamisel kaklustest kaugeemale mindud.

Interfax-BNS, 9.02.2004, "Duumasaadikutele soovitatakse tööle tulles relv koju jätta".

Veebruaris lükkas Riigiduumaa tagasi seaduseelnõu presidendi volituste pikendamisest neljalt aastalt seitsmele. Ivanovo oblastiduumaa algatust põhiseaduse muutmiseks toetas 51 saadikut, otsuse vastuvõtmiseks oluks vaja 300 poolthäält. Vastu hääletas 317 saadikut. Duumaa neljast fraktsioonist toetasid eelnõu kaks: Venemaa Liberaaldemokraatlik Partei ning valimisliit Kodumaa (Rodina). President Vladimir Putin on presidendi ametiaja pikendamise ideed kritiseerinud.

Vajadust pikema ametiaja järele põhjendati paremate võimalustega valimislubadusi ellu viia. Mõnede analüütikute arvates oli tegu Kremli katsega, mis pidi näitama, kuidas ettepanekusse suhtutakse.

Interfax-AFP-BNS, 18.02.2004, "Vene riigiduumaa jättis presidendi ametiaja muutmata".

Retsensioon

Riigikogu VII, VIII ja IX koosseis. Statistikat ja kommentaare. Peatoimetaja Aaro Mõttus. Tallinn: Riigikogu Kantselei, Eesti Rahvusraamatukogu, 2004. 326 lk.

<http://www.riigikogu.ee/failid/kogumik.pdf>

Mart Nutt

Jaani Tõnissoni Instituudi teadusdirektor

Parlamenti, kes on töötanud oma volituste lõpuni ja viinud seaduslike ja korraliste valimiseni, peetakse parlamentaarse demokraatia proovikiviks. Sõjajärgses Eesti Vabariigis on nüüdseks kolm Riigikogu koosseisu oma töö teinud. Ei ole olnud vajadust erakorraliste valimiste järele. Ei ole muudetud ka põhiseadust valdkonnas, mis puudutab riigi ülesehitust ja valitsemiskorda. Üksteist aastat parlamentarismi näitab, et Eesti on proovile hästi vastu pidanud ning Eesti Vabariiki võib pidada stabiilseks parlamentaarseks demokraatlikuks riigiks. Ei tasu aga unustada, et maailmasõdade vahel püsis parlamentaarne demokraatia Eestis 15 aastat: 1919–1934. See tõendab, et parlamentaarne demokraatia ei pruugi ka kolme Riigikogu koosseisu järel olla kõigile iseenesestmõistetav ja igaühe arvates riigile kõige sobilikum valitsemisvorm. Au ja kiitus 1992. aasta põhiseadusele, mis on suutnud olla kindlaks raamiks demokraatia kasvuraskustele, poliitilisele kirevusele, sagedasele parlamendijõudude ümberjaotumisele, aga ka populistlikele katsetele parlamentarismi millegi tõhusamaga asendada.

Esmakordselt on ühete kaante vahele saanud sõjajärgsete Riigikogu koosseisude kroonika. Tõsi, materjalipuudust VII, VIII ja IX Riigikogu kohta ei ole ning alates 1993. aastast on regulaarselt välja antud ka Riigikogu jooksvat kroonikat. Kuid koondülevaade seni puudus. Käesolev kogumik täidab selle lünka ja Riigikogu kirjutatud ajalugu rivistub väärikalt ühte ritta vanade parlamentide ajalooaga.

Kogumik annab 19 peatükis ulatusliku ülevaate kolme eelmise Riigikogu koosseisu

kohta. Täpset statistikat sisaldav väljaanne on asendamatu abimees kõigile, kellel on huvi süveneda viimase kümnendi Eesti poliitilise ajalukku.

Kogumik algab 1992., 1995., 1999. ja 2003. aasta valimiste iseloomustamisega. Üksikasjalikult on käsitletud Eesti valimissüsteeme, sealhulgas sõjaeelseid, ning Riigikogu valimise seadust ja selle muudatusi. 1992. aasta Riigikogu valimisteks vastu võetud valimiseaduse üldpõhimõtted kehtivad tänaseni, kuigi seda on mitu korda parandatud ja täiendatud. Ammendav on valimistulemuste statistika, nii üleriigiliselt kui ka ringkondade lõikes. Kirjelduses joonistuvad selgepiiriliselst välja poliitiliste jõudude toetustrendid.

Sisutihe on ülevaade kõigi selle perioodi Riigikogu liikmete tegevuse kohta.

Esitatud on kõigi sel perioodil Riigikogus töötanud liikmete üldandmed, samuti kokkuvõtte nende tööst komisjonides ja fraktsioonides. Ülevaatest ilmneb selgelt, et põhiosa oma tööst ei tee Riigikogu liige mitte täiskogu istungil suures saalis avalikkuse valvsa pilgu all, vaid hoopis Riigikogu tööorganeis – komisjonides ja fraktsioonides.

Avalikkusel on Riigikogu tööorganeist sageli ebapiisav või koguni väär arusaam. Riigikogu komisjonidest ei teata tihtipeale mitte midagi või peetakse neid üksnes korraldavateks kogudeks. Riigikogu töö korraldamine lasub siiski Riigikogu juhatuse õlgadel, juhatuse koosneb Riigikogu esimehest ja kahest aseesimehest. Riigikogu kümme alatist komisjoni teevad seevastu üksnes sisulist tööd: arutavad seaduseelnõusid, vaatavad läbi muudatusettepanekud ja valmistavad eelnõud ette täiskogu istungil arutamiseks ja otsustamiseks. Komisjon on õigupoolest see koht, kus sõlmitakse kompromisse poliitiliste

jõudude vahel. Või kui see ei osutu võimalikuks, siis selgub komisjonis jõudude vaherkord, mis üldjuhul peegeldub ka täiskogus. Alatiste komisjonide töökindlust on näidanud nende püsivus kolme koosseisu vältel. Peale alatiste komisjonide on veel mitut liiki teisi komisjone, kelle ülesanne on korraldada parlamentaarset kontrolli, tegelda uurimise või mõne üksikküsimusega. Ajutiste komisjonide paindlik struktuur on võimaldanud Riigikogul operatiivselt reageerida ühiskonnas toimuvale. Täpne statistika komisjonide koosseisude kohta ja nende pädevuse iseloomustus toob avalikkuse ette Riigikogu selle poole töö, mis igapäevaselt varju kipub jääma.

Riigikogu fraktsioonid on ühiskonnas tegutsevate erakondade peegeldus. Eestis kehtiva proportsionaalse valimissüsteemi kohaselt on fraktsioon nagu mudel erakonna toetusest ühiskonnas, sest Riigikogu kohtade arv on võrdeline erakonna toetusprotsendiga valimiste ajal. Fraktsioon on keskne parlamendipoliitika väljatöötamise koht ning ühtlasi vahendaja erakonna ja parlamendi ning rahva ja riigivõimu vahel. Asjaolu, et Riigikogus on esindatud eri maailmavaadet kandvad fraktsioonid, näitab ehk kõige selgemalt Eesti demokraatia toimimist. Et fraktsioonid on kolme Riigikogu koosseisu jooksul läbi elanud kõige suuremaid muutumisi, nimevahetusi ja ümberrivistumisi, on põhjalik ülevaade fraktsioonidest vaieldamatult üks kogumiku peamisi väärtusi.

Peale seaduste vastuvõtmise on Riigikogul ka muid ülesandeid. Üks olulisemaid on suhtlemine avalikkusega, aruandmine rahvale oma tegevuse ja riigi olukorra kohta. Samuti rahva tahte viimine valitsuseni. Sel otstarbel on Riigikogus moodustatud mitmeid mitteformaalseid kooslusi – ühendusi, toetus- ja sõprusrühmi –, mis liidavad Riigikogu liikmeid fraktsiooniväliselt, näiteks ühise arusaama või tegevusvalmiduse alusel konkreetse küsimuses. Sõprusrühmad on loodud teiste riikide parlamentidega suhtlemiseks ning

koostöövõimaluste leidmiseks ühiste huvide esindamisel. Riigikogu delegatsioonid seevastu kannavad formaalset vastutust Riigikogu esindamise eest rahvusvahelistes organisatsioonides ja suhtlemisel teiste riikide parlamentidega. Kogumik annab asjakohase ülevaate kõigi nende tegevusvormide kohta.

Riigikogus esitatud eelnõude, vastuvõetud õigusaktide ja muu tegevuse põhjalik statistika iseloomustab Riigikogu kolme koosseisu huvitavalt ja asjakohaselt. Välja on toodud nii Riigikogu liikmete, komisjonide ja fraktsioonide kui ka valitsuse esitatud eelnõude statistika. Sellest ilmneb Riigikogu liikmete kõrge aktiivsus eelnõude esitamisel, kuid madal produktiivsus eelnõude menetlemisel. Viimane asjaolu näitab selgesti, et mitte alati ei ole eelnõu eesmärk korrastada õigussüsteemi, vaid sageli tahetakse sellega endale tähelepanu tõmmata ja kujundada avalikku arvamust.

Riigikogu ja teiste riigivõimu institutsioonide, valitsuse, presidendi, õiguskantsleri, riigikontrolli ja riigikohtu omavaheliste suhete analüüs avab Eesti parlamentarismi olemuse. Üksikasjalikult on ära toodud Riigikogu ja teiste institutsioonide koostöövormid ja kompetentsiküsimused. Kogumik ilmestab tõika, et Eesti riik on tervik ning igal institutsioonil on oma eripärane, kuid riigi toimimises oluline koht. Kogumikus esitatud arvanded ja kommentaarid näitavad ilmekalt selle töö hulka, mis on vajalik murdmaks läbi Riigikogu poliitilise elu kirevuse – sagedaste poliitiliste jõudude ümberrivistumise, nimevahetuste, liitumiste, lõhenemiste ja ülejooksmiste rägastiku. Hästi süstematiseeritud kommentaarid teevad Riigikogu selle perioodi olemuse kergesti mõistetavaks ka neile, kes igapäevaselt Riigikogu tööga kokku ei puutu.

Riigikogu kolme koosseisu kogumik on tänuväärne algatus, mis avab tee tulevaste koosseisude tegevuse analüüsile. Latt on seatud kõrgele, olgu see innustavaks tähiseks tulevastele tegijatele.

Ott Heinapuu

Tartu Ülikooli sotsiaalteaduskonna üliõpilane

Äsja ilmunud kogumik “Riigikogu VII, VIII ja IX koosseis. Statistikat ja kommentaare” annab mitmekülgse ülevaate seadusandliku kogu tööst ja seda korraldavatest seadustest. Kaetud on kõik Riigikogu funktsioonid ja kajastatud ametlikku suhtlemist muude riigivõimu institutsioonidega, sealhulgas valitsuse, presidendi, õiguskantsleri, Riigikontrolli ja Riigikohtuga.

Raamatu põhiosa moodustavad kõikvõimalike andmetega tabelid, mille põhiväärtus – nagu sedasorti tabelitel ikka – on see, et neist võib lugeda välja palju rohkem infot, kui koostamisel on sisse pandud. Samavõrd kaalukad on ka kommentaarid, mille abil on tabelleid tunduvalt kergem lugeda ja tõlgendada.

Näiteks esimene peatükk annab põhjaliku ülevaate sellest, millised parteid on taasiseseisvunud Eestis olnud, millised neist on vali-

mistel osalenud ja kui palju hääli saanud (ühe hääle täpsusega). Kajastatud on demokraatia arengut viimase tosina aasta jooksul ja rahva käitumist valimistel. Lugesin kogumikust üsna vähese vaevaga välja, kuidas on muutunud neljade valimiste jooksul nii-öelda raisatud häälte arv ehk kui suur osa kõikidest häältest anti parteidele ja üksikkandidaatidele, kes ei osutunud Riigikogusse valituks.

Kommentaaridest saab ka teada, milline seadus millist Riigikogu töö tahku reguleerib, kuidas ja millal on need muutunud. Kommentaarid annavad valdkonnast süstemse pildi tunduvalt kergemini, kui kõiki seadusi ja nende muudatusi üksikshaaval lugedes. Kogumik on asjalik abimees eeskätt politoloogia- ja õigusteaduse tudengitele, samuti kõigile teistele, kellel on kokkupuudet parlamendiõigusega. Samuti peaks see raamat olema käepärast ajakirjanikel, kes mõnest seadusloomesse või muul moel Riigikogusse puutuvast kirjutama hakkab.

